

Effecten van de kiesdrempel op het Belgische partijlandschap

Min Reuchamps, François Onclin, Didier Caluwaerts en Pierre Baudewyns

EEN SAMENVATTING VAN

Reuchamps, M., Onclin, F., Caluwaerts, D. & Baudewyns, P. (2014). Raising the Threshold, Fighting Fragmentation? Mechanical and Psychological Effects of the Legal Electoral Threshold in Belgium. *West European Politics*, 37(5), 1087-1107.

Om de versplintering van het Belgische partijlandschap tegen te gaan, werd begin jaren 2000 een wettelijke kiesdrempel van vijf percent geïntroduceerd. In dit artikel worden de mechanische en psychologische effecten van deze kiesdrempel onderzocht. Aangetoond werd, dat de effecten ervan op kiezers beperkt zijn, maar dat de drempel wel een psychologisch effect heeft op partijelites. Daarenboven vonden we dat het aantal kieslijsten op korte termijn verminderde, omdat het aantal pre-electurale coalities steeg, maar dat de kiesdrempel de fragmentatie van het partijstelsel op de lange termijn niet verhinderde.

De studie is gebaseerd op data van drie federale verkiezingen – 2003, 2007 en 2010 – en twee regionale – 2004 en 2009. Hoewel de kiesdrempel toegepast wordt in alle kiesdistricten, kunnen we het effect enkel bestuderen waar er een mogelijk effect is: dit is het geval in acht federale kieskringen en in elf regionale kieskringen

waar de wettelijke drempel hoger ligt dan de natuurlijke drempel.

Onze eerste doelstelling was om het onmiddellijke mechanische effect van de kiesdrempel te meten. In de vijf bestudeerde verkiezingen kwamen mechanische effecten slechts voor in twee verkiezingen. In de federale verkiezing van 2003 verloor Agalev drie zetels en N-VA twee zetels door de kiesdrempel. In de regionale verkiezingen van 2009 werden twee zetels anders toegewezen als gevolg van de kiesdrempel – beide in de Franse taalgroep in Brussel. De mechanische effecten zijn dus beperkt, en de kiesdrempel heeft de (dis)proportionaliteit van het kiessysteem niet fundamenteel beïnvloed, omdat de mechanische effecten zo beperkt waren en omdat ze voorkwamen in kieskringen waar relatief veel zetels werden verdeeld.

Een andere vraag ging over de reductie van de versplintering van zetelaandelen in het Parlement. Hoewel de versplintering een hoogtepunt bereikte in 1999,

verminderde ze licht na de invoering van de kiesdrempel. Na drie federale verkiezingen was ze echter terug op het niveau van 1999. Dezelfde tendens is waarneembaar voor de verkiezingen van het Waals Parlement en het Vlaams Parlement. Het effect van de kiesdrempel lijkt dus af te nemen over de langere termijn, mogelijk als gevolg van de leercurve van politieke actoren.

Vervolgens zijn we gaan kijken naar de effecten van de kiesdrempel op het partijstelsel. Een eerste bevinding is dat een hogere drempel zorgt voor een kleiner aantal deelnemende partijen. Kleinere partijen beslissen om niet aan de verkiezingen deel te nemen in districten waar de kans op een zetel klein is. Daarenboven merken we dat dit psychologische effect enkel aanwezig is in districten waar de invoering van de kiesdrempel een grote invloed heeft, maar eveneens dat het effect afzwakte na verloop van tijd, omdat het aantal partijen terug steeg.

De effecten van de kiesdrempel hangen samen met de evoluties in de pre-electorale coalities. Na de introductie van de kiesdrempel besloten drie Vlaamse kartels gezamenlijke lijsten in te dienen: SP.a-SPIRIT, VLD-Vivant, en uiteindelijk ook CD&V-N-VA. Hoewel vijf verkiezingen na de implementatie van de kiesdrempel geen enkel van deze kartels nog bestaat, mogen we het effect van deze pre-electorale coalities niet onderschatten. In Vlaanderen vormden zes van de negen partijen een kartel, terwijl de partijen in Wallonië dit niet deden. Dit verschil kan verklaard worden door het beperktere mechanische effect van de kiesdrempel in Wallonië.

De kiesdrempel kan ook psychologische effecten hebben op het stemgedrag van kiezers. Kiezers in een systeem met kiesdrempel kunnen immers strategisch stemmen door kleine partijen, die de drempel misschien niet zouden halen, links te laten liggen. Eén van de manieren waarop we dit testten, was door stemfragmentatie te bekijken. Dit wil zeggen dat we zijn gaan kijken naar de kans dat een partij een zetel behaalt in een bepaald district, door het stemmenaantal bij de vorige verkiezing te delen door de effectieve kiesdrempel bij de vorige verkiezing. Onze analyses tonen echter dat er geen effect is in Vlaanderen en Wallonië. Het psychologische effect van de wettelijke kiesdrempel op de kiezers is dus beperkt.

Het psychologische effect van de wettelijke kiesdrempel op de politieke elites was groter. Dit psychologische effect konden we enkel testen in verkiezingen waar er mechanische effecten waren. Dat beperkt ons tot de federale verkiezingen van 2003 en de regionale verkiezingen van 2009. Voor deze twee verkiezingen hebben we de districten vergeleken waar er mechanische effecten waren met die waar er geen waren. Als de afname van het aantal partijen groter was in districten zonder mechanische effecten, kunnen deze door psychologische effecten verklaard worden. In beide verkiezingen verminderde het gemiddelde aantal partijen in districten zonder mechanische effecten minder sterk dan in districten met mechanische effecten.

Dit artikel werd geschreven vóór de federale, regionale en Europese verkiezingen van 2014. Deze verkiezingen ken-

EFFECTEN VAN DE KIESDREMPEL OP HET BELGISCHE PARTIJLANDSCHAP

den eveneens effecten van de wettelijke kiesdrempel. Twee zetels in het federale Parlement, en vijf zetels op het regionale niveau werden door de kiesdrempel anders toegewezen. Opnieuw waren de

mechanische effecten van de kiesdrempel dus beperkt. Alleen de toekomst kan uitwijzen wat het langetermijneffect van de wettelijke kiesdrempel in België zal zijn.